

عوامل مؤثر بر استفاده از منابع الکتریکی و چاپی در بین دانشجویان دانشگاه رازی و آزاد اسلام کرمانشاه

محمود مرادی*^۱، صالح رحیمی^۲، فروزان کرمی^۳

مطالعات دانش‌شناسی

سال پنجم، شماره ۱۷، زمستان ۹۷، ص ۸۹ تا ۱۲۲

تاریخ دریافت: ۹۷/۰۷/۱۳

تاریخ پذیرش: ۹۷/۱۰/۱۵

چکیده

هدف: هدف این پژوهش، تعیین میزان استفاده از منابع الکتریکی و چاپی و عوامل مؤثر بر آن در بین دانشجویان دانشگاه رازی و آزاد کرمانشاه بوده است. روش‌شناسی: این پژوهش، به لحاظ هدف کاربردی و از نظر روش پیمایشی بود. ابزار گردآوری داده‌ها پرسشنامه بوده و جامعه آماری، دانشجویان دانشگاه رازی و آزاد کرمانشاه در سال تحصیلی ۹۵-۹۶ بود که تعداد آن‌ها ۳۵۰۱۴ نفر و تعداد نمونه با استفاده از فرمول کوکران ۳۸۰ نفر برآورد شده است. برای نمونه‌گیری از روش نمونه‌گیری تصادفی - طبقه‌ای استفاده شده است و آزمون‌های آماری توصیف، میانگین، انحراف معیار و آمار استنباطی کا اسکوار، واریانس، و آنالیز واریانس بکار گرفته شد. یافته‌ها: یافته‌های پژوهش نشان داد که ۶۳/۴۵ درصد دانشجویان از منابع الکتریکی و ۳۶/۵۵ درصد از منابع چاپی استفاده کرده‌اند. از بین منابع الکتریکی پایگاه‌های اطلاعاتی با ۹۲/۶ درصد بیشترین و میزان استفاده از منابع الکتریکی در حد خیلی زیاد و منابع چاپی در حد متوسط ارزیابی شده‌اند. میزان برآورده شدن نیازهای اطلاعاتی توسط پایگاه‌های اطلاعاتی با میانگین ۴/۶۶ در بالاترین سطح قرار دارد و وب‌سایت‌ها با میانگین ۲/۳۷ دارای کمترین سطح در برآورده کردن نیاز اطلاعاتی دانشجویان قرار دارد. دسترسی به اطلاعات در کمترین زمان (۸۸/۴ درصد)، مهم‌ترین عامل ترغیب‌کننده و تأثیرات مخرب بر چشم و مغز (۵۸/۹ درصد)، مهم‌ترین عامل بازدارنده استفاده از منابع الکتریکی بودند. اطلاعات صحیح و معتبر (۶۲/۱ درصد)، مهم‌ترین عامل ترغیب‌کننده و وقت‌گیر بودن فرایند جستجو و امانت (۶۱/۸ درصد)، مهم‌ترین عامل بازدارنده استفاده از منابع چاپی بودند. نتیجه‌گیری: نتایج پژوهش نشان داد که با وجود اینکه استفاده از منابع الکتریکی به دلیل مزایایی که دارند، نسبت به منابع چاپی بیشتر است، اما منابع چاپی همچنان به میزان قابل توجهی مورد استفاده قرار می‌گیرند، بنابراین منابع الکتریکی نمی‌توانند به‌طور کامل جایگزین منابع چاپی شوند، بلکه به‌عنوان مکمل همدیگر مورد استفاده قرار می‌گیرند.

واژه‌های کلیدی: پایگاه‌های اطلاعاتی، منابع الکتریکی، منابع چاپی، منابع کتابی

۱. * استادیار، گروه علم اطلاعات و دانش‌شناسی، دانشگاه رازی MMoradi44@gmail.com

۲ استادیار، گروه علم اطلاعات و دانش‌شناسی، دانشگاه رازی s.rahimi@razi.ac.ir

۳ کارشناس ارشد، علم اطلاعات و دانش‌شناسی، دانشگاه رازی foroozankarami24@gmail.com

مقدمه

رسانه‌ی ذخیره اطلاعات از الواح گلی به کاغذ و از اواسط دهه ۱۹۸۰ که پیشرفت‌های رایانه‌ای جایگاه جدیدی برای استفاده از فن‌آوری اطلاعات در کتابخانه‌ها و خدمات اطلاع‌رسانی کسب کرده است؛ به رسانه‌های الکترونیکی و نوری بر لوح فشرده^۱ و ایجاد شبکه‌های محلی کم‌هزینه و شبکه‌های وسیع تغییر یافته است (رهنما فرد، ۱۳۸۵). دسترس‌پذیری و محبوبیت جهان الکترونیکی سبب شد تا آثار علمی-پژوهشی نیز به شکل الکترونیکی و در قالب کتاب‌ها، مجلات و پایگاه‌های اطلاعاتی^۲ الکترونیکی منتشر شوند و روزبه‌روز بر میزان آن‌ها افزوده شود (نوروزی، ۱۳۹۲). گسترش روزافزون منابع الکترونیکی و استفاده گسترده جامعه از این منابع در امور آموزشی و پژوهشی، آن‌ها را بسیار محبوب ساخته است (محسنی، ۲۰۰۶). این امر، الزامات جدیدی برای مدیران کتابخانه‌ها در برآوردن نیازهای کاربران به وجود آورده است. کتابخانه‌ها خدمات و منابع خود را در محیط‌های مختلف در قالب‌های چاپی و الکترونیکی ارائه می‌دهند و دیگر نمی‌توانند تنها بر استفاده از منابع چاپی تکیه کنند (وایت و کمال^۳، ۲۰۰۹). این باور که حضور هر رسانه جدید ممکن است تهدیدی برای وضعیت کنونی و رسانه‌های قبلی و ارزش آن‌ها باشد از موضوعات مورد توجه تلقی می‌شود، تفکری که امکان هرگونه ابتکار در بهره‌جویی و استفاده از رسانه‌های نو را از افراد سلب کرده و درعین حال در فراگیری تأثیر رسانه مزبور نیز هیچ‌گونه اثری نخواهد داشت. باید با ورود هر رسانه با نگاه واقع‌بینانه به آن، نه آن را به‌صورت کامل حذف کرد و نادیده گرفت و نه تسلیم محض آن شد و دیگر رسانه‌ها را کنار گذاشت (محمودی و همکاران، ۱۳۹۳).

کتابخانه‌های دانشگاهی جهت خدمت‌رسانی بهتر به کاربران خود باید به فرآهم‌آوری انواع مختلف منابع اطلاعاتی بپردازند. این امر باید از سوی مدیران کتابخانه مورد توجه بسیار قرار گیرد؛ اما با توجه به هزینه‌های فراوانی که در زمینه تهیه این منابع صرف می‌شود و با در

1. Compact disc (CD)
2. data bases
3. White & Kamal

نظر گرفتن بودجه محدودی که به کتابخانه‌ها اختصاص داده می‌شود و همچنین با توجه به عدم آگاهی مسئولین کتابخانه‌ها از میزان استفاده دانشجویان از هر کدام از قالب‌های چاپی و الکترونیکی منابع اطلاعاتی، سبب شده تصمیم‌گیری در زمینه فراهم‌آوری منابع اطلاعاتی برای کتابخانه‌ها با مسائلی همراه باشد. نتایج این پژوهش با تعیین میزان استفاده دانشجویان از منابع الکترونیکی و چاپی، موجب برنامه‌ریزی بهتر جهت مجموعه‌سازی مناسب و تمرکز خرید منابع پرکاربردتر، می‌شود. همچنین به مسئولین دانشگاه کمک می‌کند تا در خصوص تخصیص میزان اعتبار و بودجه برای تهیه هر کدام از قالب‌های الکترونیکی و چاپی منابع اطلاعاتی، تصمیم‌گیری بهتری داشته باشند. با توجه به اینکه هزینه تهیه منابع حجم زیادی از منابع مالی کتابخانه‌ها را که توسط سازمان مادر (دانشگاه) تهیه می‌شود، به خود اختصاص می‌دهد، این پژوهش کمک می‌کند تا با تهیه منابع بهینه از خرید یا تهیه منابع تکراری و مکمل جلوگیری شود و موجب صرفه‌جویی در بودجه کتابخانه می‌گردد. نیز با تعیین عوامل مؤثر بر استفاده و عدم استفاده از منابع الکترونیکی و چاپی، مسئولین می‌توانند درصد رفع عوامل بازدارنده و تقویت عوامل ترغیب‌کننده برآیند. بدین ترتیب با برقراری دسترسی دانشجویان به منابع اطلاعاتی مفیدتر و پرکاربردتر، از اتلاف بودجه و هزینه‌های اضافی جلوگیری به عمل می‌آید و موجب ارتقاء سطح خدمات‌رسانی کتابخانه و در نتیجه افزایش تولیدات علمی و به دنبال آن بهبود جایگاه آموزشی و پژوهشی دانشگاه در سطح ملی و بین‌المللی می‌شود؛ بنابراین پژوهش حاضر درصد است که میزان استفاده دانشجویان دانشگاه رازی و دانشگاه آزاد اسلامی کرمانشاه از هر یک از قالب‌های الکترونیکی و چاپی منابع اطلاعاتی و عوامل مؤثر بر آن را مشخص کند.

کوکبی و کرمی‌زاده (۱۳۹۰) در پژوهش خود که با روش نمونه‌گیری خوشه‌ای انجام دادند، دریافتند که درصد بالایی از دانش‌آموزان دسترسی کمی به کامپیوتر و اینترنت داشتند. در مدارس تنها نیمی از منابع الکترونیکی و چاپی موجود، مناسب نیازهای دانش‌آموزان بود. در مجموع دانش‌آموزان به منابع چاپی دسترسی و گرایش بیشتری داشتند و دانش‌آموزان دختر نسبت به دانش‌آموزان پسر از منابع چاپی و الکترونیکی بیشتری بهره می‌گرفتند.

قربانی فر و مجیدی (۱۳۹۲) دریافتند که قضاوت از منابع الکترونیکی در حد کم استفاده می‌کردند. مهم‌ترین دلایل عدم استفاده از منابع چاپی و الکترونیکی، عدم دسترسی، کمبود وقت، عدم اطلاع از وجود منابع، مجهز نبودن کتابخانه‌ها بود. از نظر میزان استفاده کتاب و مجلات جایگاه نخست را در بین جامعه آماری داشتند. مهم‌ترین دلایل عدم استفاده از منابع کتابخانه‌های مذکور، مجهز نبودن کتابخانه‌ها، آگاهی‌رسانی ضعیف کتابخانه‌ها و کمبود وقت قضاوت برای استفاده از منابع این کتابخانه‌ها بود.

غفاری و نجفی (۱۳۹۲) پژوهشی با هدف بررسی میزان استفاده دانشجویان تحصیلات تکمیلی دانشگاه آزاد اسلامی واحد قزوین از مجلات چاپی فارسی در مقایسه با مجلات الکترونیکی انجام دادند. جامعه پژوهش شامل ۳۵۲۸ نفر از دانشجویان بود. یافته‌ها نشان داد دانشجویان، از مجلات الکترونیکی بیشتر استفاده می‌کنند. به این ترتیب ۳۲/۶ درصد از مجلات چاپی فارسی و ۶۷/۴ درصد از مجلات الکترونیکی استفاده می‌کنند. در مجموع مجلات الکترونیکی در حد زیاد و مجلات چاپی فارسی در متوسط نیازهای اطلاعاتی دانشجویان را برآورده می‌سازند. نتایج نشان داد ۲۵/۱ درصد از دانشجویان دلیل عمده عدم استفاده از مجلات الکترونیکی را نداشتن اطلاع از وجود پایگاه‌های مجلات الکترونیکی و ۱۱/۸ درصد نگذراندن دوره آموزشی در استفاده از پایگاه‌ها دانسته‌اند. مهم‌ترین انگیزه دانشجویان در استفاده از مجلات الکترونیکی و چاپی، کسب اطلاعات تخصصی، تألیف و ترجمه کتاب، مقاله و انجام طرح‌های پژوهشی است.

نوروزی (۱۳۹۲) پژوهشی با هدف شناسایی و بررسی عوامل مؤثر بر نوع و میزان استفاده از منابع الکترونیکی از نگاه دانشجویان تحصیلات تکمیلی دانشگاه علوم پزشکی جندی‌شاپور اهواز انجام داد. نتایج پژوهش نشان داد که حدود نیمی از دانشجویان در طول یک هفته به میزان ۱ تا ۵ ساعت از منابع الکترونیکی استفاده می‌کنند. کمک به اهداف، مهم‌ترین عامل ترغیب‌کننده و مشکلات رایج‌ترین عامل بازدارنده مؤثر بر استفاده دانشجویان از منابع الکترونیکی بودند. بین میزان استفاده از منابع الکترونیکی و عوامل بازدارنده عدم تجربه کافی، ضعف در مهارت‌های زبان انگلیسی، عدم آشنایی با مهارت‌های جستجو، عدم آگاهی از وجود منابع الکترونیکی، عدم آشنایی با منابع

الکترونیکی رابطه منفی معناداری وجود دارد. بین نوع استفاده از منابع الکترونیکی و عامل‌های بازدارنده ضعف در مهارت‌های زبان انگلیسی و عدم آشنایی با مهارت‌های پایه رایانه رابطه مثبت معناداری وجود دارد. عامل‌های ترغیبی دسترسی مناسب به منابع الکترونیکی و سودمندی منابع الکترونیکی در میان دانشجویان کارشناسی ارشد و دکتری دارای تفاوت معناداری بودند. عامل‌های عدم احساس نیاز و مشکلات رایانه‌ای و اینترنتی در میان دانشجویان دانشکده‌های مختلف از تفاوت معناداری برخوردار بودند.

محمودی و همکاران (۱۳۹۳) پژوهشی با هدف بررسی میزان و نحوه به کارگیری کتاب‌های الکترونیکی در فعالیت‌های آموزشی و پژوهشی اعضای هیأت علمی دانشگاه‌های دولتی شهر اصفهان در سال ۱۳۹۳-۱۳۹۲ انجام دادند. نمونه آن از طریق فرمول کوکران ۲۳۸ نفر برآورد شده است. روش نمونه‌گیری تصادفی-طبقه‌ای متناسب با حجم است. یافته‌های پژوهش نشان داد که میزان و نحوه به کارگیری کتاب الکترونیکی در فعالیت‌های آموزشی و پژوهشی اعضای هیأت علمی دانشگاه‌های دولتی شهر اصفهان بیشتر از سطح متوسط است. همچنین میزان کاربرد مؤلفه روش‌های آگاهی و دستیابی به کتاب الکترونیکی در فعالیت‌های آموزشی و پژوهشی اعضای هیأت علمی دانشگاه‌های دولتی شهر اصفهان کمتر از سطح متوسط و میزان کاربرد استفاده از محتوای کتاب الکترونیکی در فعالیت‌های آموزشی و پژوهشی، بیشتر از سطح متوسط بود.

بیگدلی و همکاران (۱۳۹۳) پژوهشی با هدف مقایسه میزان استفاده اعضای هیأت علمی و دانشجویان تحصیلات تکمیلی دانشکده علوم دانشگاه شیراز از مجلات الکترونیکی و مجلات چاپی مشترک انجام دادند. جامعه آماری شامل ۶۵ نفر از اعضای هیأت علمی و ۱۳۰ نفر از دانشجویان بود. یافته‌ها نشان داد که استادان و دانشجویان از مجلات الکترونیکی در حد زیاد و از مجلات چاپی در حد متوسط استفاده می‌کنند و اطلاعات روزآمد باعث شده از مجلات الکترونیکی بیشتر استفاده شود. ۷۹ درصد آنان مجلات الکترونیکی را جایگزین مناسبی برای مجلات چاپی دانسته‌اند. مجلات الکترونیکی در حد زیاد و مجلات چاپی کمتر از حد متوسط، نیازهای اطلاعاتی پاسخگویان را برآورده می‌سازند. مهم‌ترین انگیزه در استفاده از مجلات الکترونیکی و چاپی، کسب اطلاعات تخصصی، تألیف و ترجمه کتاب و

مقاله و انجام طرح‌های پژوهشی است. مهم‌ترین عوامل بازدارنده ناآگاهی از وجود مجله الکترونیکی و نبود مجله الکترونیکی در رشته مربوط عنوان شده است. مهم‌ترین عامل بازدارنده در استفاده از مجلات چاپی عدم دسترسی آسان یا ناآگاهی از وجود مجله موردنظر در کتابخانه بوده است. ۶۴ درصد پاسخگویان در استفاده از مجلات الکترونیکی به آموزش نیاز داشتند.

بیگدلی و همکاران (۱۳۹۴) پژوهشی با هدف شناسایی فرایند اطلاع‌یابی و چگونگی اولویت‌دهی و استفاده دانشجویان تحصیلات تکمیلی دانشگاه شهید چمران اهواز از منابع اطلاعاتی و شناسایی نقش برخی ویژگی‌های جمعیت‌شناختی دانشجویان در فرایند اطلاع‌یابی و استفاده از منابع اطلاعاتی انجام دادند. آن‌ها به این نتایج رسیدند که دانشجویان به ترتیب از منابع الکترونیکی، چاپی و انسانی برای «رفع نیازهای اطلاعاتی» و برای «روزآمدسازی اطلاعات» خود بهره می‌برند، دانشجویان برای رفع نیازهای اطلاعاتی خود از میان منابع انسانی ابتدا با متخصصان مشورت می‌کنند. آن‌ها به طور متوسط ۲۵ ساعت از اینترنت استفاده می‌کنند. اکثر افراد موردبررسی معتقدند که فناوری‌های اطلاعاتی و ارتباطی در کاهش مراجعه آنان به کتابخانه نقش داشته است. آنان از کتابداران در مرحله نخست برای جایابی کتاب‌ها یا اسناد و جستجوی اطلاعات کمک می‌طلبند. دانشجویان در فرایند اطلاع‌یابی با مشکلاتی مانند پراکندگی اطلاعات در مکان‌های بسیار مختلف، گران بودن تهیه منابع اطلاعاتی و موجود نبودن آخرین اطلاعات مواجه بودند.

کوماگلو و همکاران^۱ (۲۰۱۳) پژوهشی با هدف بررسی میزان استفاده و عادات مطالعه کتاب‌های الکترونیکی و چاپی در بین دانشجویان انجام دادند. تمرکز این پژوهش بر استفاده از کتاب‌های الکترونیکی در دانشکده‌های مختلف بود. نمونه شامل ۲۲۲ دانشجو مشغول به تحصیل در ۳۶ دانشگاه مختلف ترکیه بود. بر اساس نتایج پژوهش، ۶۸ درصد از دانشجویان اعلام کردند که یک کتاب در هفته می‌خوانند و ۶۲ درصد آن‌ها خواننده کتاب‌های الکترونیکی هستند. علاوه بر این بین محیط اجتماعی و عادات مطالعه رابطه معناداری وجود

دارد. ۶۸ درصد از دانشجویان مزیت دسترس پذیری کتاب الکترونیکی را در اولویت قرار دادند. ۸۱ درصد آن‌ها اظهار داشتند که برای انجام پژوهش بیشتر از کتاب الکترونیکی استفاده می‌کنند. فرمتی از کتاب‌های الکترونیکی که در بین دانشجویان بیشتر ترجیح داده می‌شود فرمت قابل حمل پی‌دی‌اف^۱ بود و رایانه رایج‌ترین رسانه برای استفاده از کتاب‌های الکترونیکی بود.

جی یانگ و همکاران^۲ (۲۰۱۴) پژوهشی با هدف بررسی الگوهای استفاده و درک کاربران از کتاب‌های الکترونیکی انجام دادند. اخیراً استفاده از کتاب‌های الکترونیکی و اشتراک آن‌ها در کتابخانه‌های دانشگاهی کره جنوبی به‌طور قابل توجهی افزایش یافته است. محقق برای گردآوری داده‌ها از یک نظرسنجی گسترده از ۹۵۹ نفر از کاربران پنج کتابخانه دانشگاهی بزرگ کره جنوبی که بسیاری از کتاب‌های الکترونیکی را اشتراک دارند، استفاده کرده است. ابزار گردآوری اطلاعات پرسشنامه بوده است. یافته‌ها نشان می‌دهد که از اوایل سال ۲۰۰۰، زمانی که کتاب‌های الکترونیکی برای اولین بار معرفی شد تغییر قابل توجهی در درک و افزایش استفاده از کتاب‌های الکترونیکی در کتابخانه‌های دانشگاهی کره جنوبی به وجود آمده است. با وجود این پیشرفت در اکثر توابع کتاب‌های الکترونیکی به‌طور کامل مورد استفاده قرار نگرفته‌اند. نتیجه قابل توجه این است که کاربران با سطح تحصیلات بالاتر راحت‌تر و به میزان بیشتری از کتاب‌های الکترونیکی استفاده می‌کنند و تجربه بهتری از استفاده از آن‌ها دارند.

توسون^۳ (۲۰۱۴) در پژوهش خود به بررسی میزان استفاده دانش‌آموزان ترکیه از کتاب‌های چاپی و الکترونیکی و تعیین اولویت آن‌ها در مطالعه این منابع و دلایل آن پرداخته است. نمونه پژوهش ۲۵۸ نفر از دانش‌آموزان بخش آموزش کامپیوتر، آموزش موسیقی، آموزش پیش‌دبستانی، آموزش ابتدایی، آموزش علوم اجتماعی بود. با توجه به یافته‌ها، تنها ۲۰/۹ درصد از کتاب‌های الکترونیکی استفاده می‌کردند. میزان مطالعه کتاب‌های

2. PDF
3. Jae-Young et al.
4. Tosun

الکترونیکی در بین دانش‌آموزان بخش آموزش علوم اجتماعی نسبت به بخش‌های دیگر بالاتر بود. دانش‌آموزان پسر بیشتر از دانش‌آموزان دختر از کتاب‌های الکترونیکی استفاده می‌کنند. دانش‌آموزان بخش آموزش کامپیوتر نسبت به دانش‌آموزان سایر بخش‌ها خواندن کتاب‌های الکترونیکی را کمتر ترجیح می‌دهند. ۲۵/۶ درصد از دانش‌آموزان بخش آموزش ابتدایی دلیل ارجحیت استفاده از کتاب‌های چاپی بر الکترونیکی را «محافظت از سلامت چشم» و ۲۵/۲ درصد آنان «در دست نگه‌داشتن کتاب» بیان کردند. «درک بهتر مطالب زمانی که کتاب در دست است» با میزان ۵/۵ درصد مهم‌ترین دلیل ترجیح کتاب‌های چاپی در بخش آموزش کامپیوتر است. «نداشتن فن آوری لازم برای خواندن کتاب‌های الکترونیکی» با نرخ ۱/۶ درصد و «درک بهتر مطالب زمانی که کتاب در دست است» با نرخ ۱/۲ درصد مهم‌ترین دلایل ترجیح کتاب‌های چاپی است. ۳۰/۱ درصد از دانش‌آموزان دختر و ۱۴/۶ درصد از دانش‌آموزان پسر «علاقه به نگه‌داشتن کتاب در دست» را دلیل ترجیح کتاب‌های چاپی بیان کردند.

مالهاند و بیتس^۱ (۲۰۱۴) پژوهشی به‌منظور بررسی آگاهی، ادراک و استفاده از کتاب‌های الکترونیکی توسط اعضای هیأت علمی در دانشگاه‌های سراسر ایرلند شمالی انجام داد. داده‌ها از طریق نظرسنجی جمع‌آوری شده است. یافته‌ها نشان می‌دهد با وجود اینکه اعضای هیأت علمی پذیرای کتاب‌های الکترونیکی بوده و از آن به‌عنوان یک منبع استقبال کرده‌اند اما «ضعف تجربه خواندن» و «عدم آگاهی از عناوین مرتبط» در برداشت و استفاده آن‌ها از این منابع تأثیر داشته است. پژوهش‌ها نشان داده که ۴۰ درصد اعضای هیأت علمی با سابقه کار کمتر از پنج سال، از کتاب‌های الکترونیکی استفاده نکرده‌اند. دسترسی بیشتر به عناوین، ترویج بهتر آموزش و یادگیری شرط لازم برای خدمات مؤثرتر و افزایش استفاده از کتاب‌های الکترونیکی برای رسیدن به اهداف آموزشی هیأت علمی است. با وجود بودجه و فضای محدود کتابخانه‌ها درک دیدگاه‌ها، نیازها، عادات و انتظارات کاربران در رابطه با کتاب‌های الکترونیکی برای ایجاد مجموعه مهم است.

یالمن^۱ (۲۰۱۵) پژوهشی با هدف بررسی دیدگاه دانشجویان در مورد کتاب‌های الکترونیکی و سطح دانش آن‌ها در مورد این منابع انجام داده است. افراد مورد مطالعه ۵۴۳ نفر از دانشجویان بودند. در راستای اهداف این مطالعه روش‌های کمی و کیفی متفاوتی مورد استفاده قرار گرفت. نتایج نشان داد که استفاده از کتاب الکترونیکی با توجه به سطح تحصیل دانشجویان افزایش می‌یابد. سطح دانش دانشجویان علوم اجتماعی در مورد کتاب‌های الکترونیکی در مقایسه با دانشجویان علوم، ریاضیات و زبان‌های خارجی پایین‌تر است. همچنین مشخص شد که ۱۹/۱۵ درصد از دانشجویان بین کتاب‌های الکترونیکی و چاپی تفاوتی قائل نشدند. در حالی که ۵۴/۸۸ درصد آن‌ها کتاب‌های چاپی و ۲۵/۹۷ درصد از آن‌ها کتاب‌های الکترونیکی را ترجیح دادند.

دوکیچ و استریسکاویچ^۲ (۲۰۱۵) در پژوهش خود چهار متغیر اساسی جنسیت، سطح تحصیل، وضعیت ثبت‌نام و رشته تحصیلی را مورد بررسی قرار داده‌اند. جامعه مورد پژوهش ۹۰۰ نفر از دانشجویان یک دانشگاه کرواسی بودند. تجزیه و تحلیل داده‌ها نشان داد که بیشتر دانشجویان از منابع الکترونیکی از جمله: ویکی‌پدیا^۳ و منابع آنلاین مشابه و نیز وب‌سایت‌های دانشگاهی استفاده می‌کنند. سطح تحصیل و رشته تحصیلی تأثیر فراوانی در تعداد دفعات استفاده از منابع الکترونیکی دارند. یافته‌ها نشان می‌دهد با وجود اینکه دانشجویان از مزایای منابع الکترونیکی آگاه هستند و به آن اهمیت می‌دهد، اما درصد کمی از آنان منابع الکترونیکی را به منابع چاپی ترجیح می‌دهند. علاوه بر این نتایج نشان داد که دانشجویان اعتقاد دارند که مهارت لازم برای استفاده مؤثر از منابع الکترونیکی را دارند. تفاوت‌هایی بر اساس متغیرهای سطح تحصیل و رشته تحصیلی در استفاده از منابع الکترونیکی وجود دارد؛ اما متغیرهای جنسیت و ثبت‌نام بی‌تأثیر بوده‌اند.

لاکی^۴ (۲۰۱۶) در مقاله خود به بررسی میزان آگاهی و استفاده دانشجویان کارشناسی ارشد علم اطلاعات و دانش‌شناسی جنوب نیجریه از منابع اطلاعاتی الکترونیکی پرداخته

2. Yalman
1. Dukic & Striskovic
2. Wikipedia
3. Lucky

است. روش نمونه‌گیری برای این پژوهش، سرشماری بوده و کل جمعیت ۳۷۵ نفر از دانشجویان مورد بررسی قرار گرفتند. پرسشنامه استاندارد به‌عنوان ابزار جمع‌آوری داده‌ها استفاده شده است. نتایج نشان داد که دانشجویان تحصیلات تکمیلی علم اطلاعات و دانش‌شناسی از منابع اطلاعاتی الکترونیکی کاملاً آگاه هستند و به میزان زیادی از آن‌ها استفاده می‌کنند. همچنین این دانشجویان در استفاده از اطلاعات الکترونیکی مهارت کافی دارند. بر اساس یافته‌های تحقق به این نتیجه دست یافتند که دسترسی به منابع الکترونیکی ضروری است و ابزاری برای توانمندسازی دانشجویان تحصیلات تکمیلی علم اطلاعات و دانش‌شناسی جنوب نیجریه است.

هدف اصلی این پژوهش تعیین میزان استفاده از منابع الکترونیکی و چاپی و عوامل مؤثر بر آن در بین دانشجویان دانشگاه رازی و آزاد کرمانشاه است. سؤال‌های اساسی پژوهش از قرار زیر است:

۱. دانشجویان دانشگاه رازی و دانشگاه آزاد اسلامی کرمانشاه از میان منابع الکترونیکی و چاپی ترجیح می‌دهند از کدام قالب استفاده کنند؟
۲. میزان استفاده دانشجویان از هر یک از قالب‌های الکترونیکی و چاپی منابع اطلاعاتی چقدر است؟
۳. منابع الکترونیکی و چاپی هر یک تا چه اندازه نیازهای اطلاعاتی دانشجویان را برآورده می‌کند؟
۴. میزان مهارت دانشجویان در استفاده از منابع الکترونیکی و چاپی چقدر است؟
۵. مهم‌ترین عوامل ترغیب‌کننده مؤثر بر استفاده از منابع الکترونیکی و چاپی توسط دانشجویان کدام‌اند؟
۶. مهم‌ترین عوامل بازدارنده مؤثر بر استفاده از منابع الکترونیکی و چاپی توسط دانشجویان کدام‌اند؟
۷. آیا بین میزان استفاده از منابع الکترونیکی و چاپی با توجه به ویژگی‌های جمعیت‌شناختی دانشجویان تفاوت معناداری وجود دارد؟

عوامل مؤثر بر استفاده از منابع الکترونیکی و چاپی...

۸. آیا بین میزان استفاده از منابع الکترونیکی و چاپی در بین دانشجویان دانشگاه رازی و دانشگاه آزاد اسلامی کرمانشاه تفاوت معناداری وجود دارد؟

روش

پژوهش حاضر از نظر نوع جزء پژوهش‌های کاربردی و از نظر روش جز پژوهش‌های پیمایشی است. جامعه آماری پژوهش کلیه دانشجویان دانشگاه رازی و دانشگاه آزاد اسلامی کرمانشاه، در تمامی مقاطع کاردانی، کارشناسی، کارشناسی ارشد و دکترا در مجموع به تعداد ۳۵۰۱۴ نفر که در سال تحصیلی ۹۵-۹۶ مشغول به تحصیل بوده‌اند. حجم نمونه بر اساس فرمول کوکران^۱ ۳۸۰ نفر به دست آمد. برای نمونه‌گیری از روش نمونه‌گیری تصادفی - طبقه‌ای استفاده شده است. برای جمع‌آوری اطلاعات از پرسشنامه محقق‌ساخته استفاده گردیده است. روایی محتوایی پرسشنامه توسط تعدادی از اساتید رشته علم اطلاعات و دانش‌شناسی مورد تأیید قرار گرفت. جهت سنجش پایایی پرسشنامه از ضریب آلفای کرونباخ^۲ استفاده شده است که آلفای کرونباخ آن ۰/۸۰ محاسبه شد که نشان از پایایی مطلوب پرسشنامه بود.

یافته‌ها

سؤال ۱: دانشجویان دانشگاه رازی و دانشگاه آزاد اسلامی کرمانشاه از میان منابع الکترونیکی و چاپی ترجیح می‌دهند از کدام قالب استفاده کنند؟

جدول ۱. توزیع فراوانی پاسخ‌دهندگان برحسب ترجیح منابع الکترونیکی و چاپی

پاسخ‌دهندگان	نوع منبع	درصد	سطح معناداری (Sig)	درجه آزادی df	X ²
دانشجویان دانشگاه رازی	الکترونیکی	۶۱/۹	۰/۰۰۰	۱	۱۲/۵۹۶
	چاپی	۳۸/۱			
دانشجویان دانشگاه آزاد	الکترونیکی	۶۵	۰/۰۰۰	۱	۱۴/۰۷۰
	چاپی	۳۵			

1. Cochran formula
2. Cronbach's alpha

پاسخ‌دهندگان	نوع منبع	درصد	سطح معناداری (Sig)	درجه آزادی df	X ²
جمع کل	الکترونیکی	۶۳/۲	۰/۰۰۱	۱	۲۶/۳۱۶
	چاپی	۳۶/۸			

با توجه به نتایج جدول ۱، مقادیر سطح معناداری برای دانشجویان دانشگاه رازی و دانشگاه آزاد اسلامی به تفکیک و کل اعضای نمونه از سطح خطای ۰/۰۵ کمتر است. به عبارتی نتایج آزمون حاکی از وجود تفاوت معناداری بین منابع الکترونیکی و چاپی است. همچنین نتایج نشان می‌دهد که از بین دانشجویان دانشگاه رازی ۶۱/۹ درصد و در بین دانشجویان دانشگاه آزاد ۶۵ درصد و در مجموع ۶۳/۲ درصد پاسخ‌دهندگان، منابع الکترونیکی را به منابع چاپی ترجیح می‌دهند.

سؤال ۲: میزان استفاده دانشجویان از هر یک از قالب‌های الکترونیکی و چاپی منابع اطلاعاتی چقدر است؟

جدول ۲. نگرش پاسخ‌دهندگان درباره میزان استفاده از منابع الکترونیکی

میانگین و انحراف معیار	جمع کل		دانشجویان دانشگاه آزاد		دانشجویان دانشگاه رازی		پاسخ‌دهندگان	گویه‌ها
	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی		
۴/۴۶±۰/۹۴۷	۸۶/۹	۳۳۰	۸۴/۱	۱۳۲	۸۸/۸	۱۹۸	مجلات الکترونیکی	
۴/۶۶±۰/۷۲۸	۹۲/۶	۳۵۲	۹۰/۴	۱۴۲	۹۴/۲	۲۱۰	پایگاه‌های اطلاعاتی	
۴/۱۶±۱/۲۳۵	۷۵/۸	۲۸۸	۷۸/۳	۱۲۳	۷۴	۱۶۵	کتاب‌های الکترونیکی	
۴/۱۰±۱/۲۰۰	۷۶/۳	۲۹۰	۷۵/۸	۱۱۹	۷۶/۷	۱۷۱	وبسایت‌ها	
۳/۹۱±۱/۲۷۱	۷۱/۵	۲۷۲	۷۲	۱۱۳	۷۱/۳	۱۵۹	لوح‌های فشرده	
۳/۱۴±۱/۵۳۴	۴۶/۶	۱۷۷	۴۶/۵	۷۳	۴۶/۶	۱۰۴	مجلات چاپی	
۲/۶۸±۱/۵۰۲	۳۰/۷	۱۱۷	۳۳/۱	۵۲	۲۹/۱	۶۵	کتاب‌های چاپی	
۳/۲۷±۱/۳۷۷	۴۵/۳	۱۷۲	۴۲/۷	۶۷	۴۷/۱	۱۰۵	پایان‌نامه‌ها	
۲/۱۸±۱/۳۸۳	۱۹/۲	۷۳	۲۱/۶	۳۴	۱۷/۵	۳۹	روزنامه‌ها	
۳/۶۸±۱/۳۱۳	۶۲/۶	۲۳۸	۵۸/۶	۹۲	۶۵/۵	۱۴۶	استانداردها	
۳/۲۵±۱/۴۰۶	۴۵	۱۷۱	۴۰/۱	۶۳	۴۸/۵	۱۰۸	پروانه ثبت اختراعات	
۳/۹۵±۱/۳۰۳	۷۰	۲۶۶	۷۳/۲	۱۱۵	۶۷/۷	۱۵۱	گزارش‌های پژوهش	
۳/۹۲±۱/۳۲۹	۶۹/۲	۲۶۳	۵۸/۶	۹۲	۷۶/۷	۱۷۱	مجموعه مقالات گردهمایی‌ها	

عوامل مؤثر بر استفاده از منابع الکتریکی و چاپی...

نتایج جدول ۲ نشان می‌دهد که از بین منابع الکترونیکی، پایگاه‌های اطلاعاتی بیشترین میزان استفاده (۹۲/۶ درصد) و لوح‌های فشرده کمترین میزان استفاده (۷۱/۵ درصد) را دارند. همچنین مقایسه دو گروه نشان می‌دهد که از نظر دانشجویان دانشگاه رازی پایگاه‌های اطلاعاتی (۹۴/۲ درصد) و از نظر دانشجویان دانشگاه آزاد نیز پایگاه‌های اطلاعاتی (۹۰/۴ درصد) بیشترین میزان استفاده را در بین منابع الکترونیکی دارند. لوح‌های فشرده از نظر دانشجویان دانشگاه رازی (۷۱/۳ درصد) و دانشجویان دانشگاه آزاد (۷۲ درصد) کمترین میزان استفاده را در بین منابع الکترونیکی دارند. همچنین نتایج نشان می‌دهد که از بین منابع چاپی، گزارش‌های پژوهش بیشترین میزان استفاده (۷۰ درصد) و روزنامه‌ها کمترین میزان استفاده (۱۹/۲ درصد) را دارند. همچنین مقایسه دو گروه نشان می‌دهد که از نظر دانشجویان دانشگاه رازی مجموعه مقالات گردهمایی‌ها (۷۶/۷ درصد) و از نظر دانشجویان دانشگاه آزاد نیز گزارش‌های پژوهش (۷۳/۲ درصد) بیشترین میزان استفاده را در بین منابع چاپی دارند. روزنامه‌ها از نظر دانشجویان دانشگاه رازی (۱۷/۵ درصد) و دانشجویان دانشگاه آزاد (۲۱/۶ درصد) کمترین میزان استفاده را در بین منابع چاپی دارند.

سؤال ۳: منابع الکترونیکی و چاپی هر یک تا چه اندازه نیازهای اطلاعاتی دانشجویان را برآورده می‌کند؟

جدول ۳. توزیع فراوانی میزان برآورده شدن نیازهای اطلاعاتی پاسخ‌دهندگان با استفاده از منابع چاپی

و الکترونیکی

گروه‌ها	دانشجویان دانشگاه		دانشجویان دانشگاه آزاد		جمع کل		میانگین و انحراف معیار
	رازی		آزاد				
	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	
مجلات الکترونیکی	۱۹۸	۸۸/۸	۱۳۲	۷۴/۱	۳۳۰	۸۶/۹	۴/۴۶±۰/۹۴۷
پایگاه‌های اطلاعاتی	۲۱۰	۹۴/۲	۱۴۲	۹۰/۴	۳۵۲	۹۲/۶	۴/۶۶±۰/۷۲۸
کتاب‌های الکترونیکی	۱۶۵	۷۴	۱۲۳	۷۸/۳	۲۸۸	۷۵/۸	۴/۱۶±۱/۲۳۵
وب‌سایت‌ها	۱۳۵	۶۰/۵	۷۹	۵۰/۳	۲۱۴	۵۶/۴	۲/۳۷±۱/۲۰۷
لوح‌های فشرده	۳۹	۱۷/۵	۴۰	۲۵/۵	۷۹	۲۰/۸	۳/۴۲±۱/۱۷۰
مجلات چاپی	۵۵	۲۴/۷	۵۲	۳۳/۱	۱۰۷	۲۸/۱	۳/۱۴±۱/۱۷۸

میانگین و انحراف معیار	جمع کل		دانشجویان دانشگاه آزاد		دانشجویان دانشگاه رازی		گروه‌ها
	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	
۲/۶۴±۱/۱۶۶	۴۳/۵	۱۶۵	۴۷/۲	۷۴	۴۰/۸	۹۱	کتاب‌های چاپی
۳/۰۴±۱/۲۶۵	۳۷/۴	۱۵۲	۳۳/۱	۵۲	۳۹/۴	۹۰	پایان‌نامه‌ها
۳/۶۵±۱/۲۲۴	۲۰/۹۲	۷۷	۲۵/۴	۴۰	۱۶/۶	۳۷	روزنامه‌ها
۴/۱۰±۱/۰۰۰	۶/۳	۲۴	۵/۱	۸	۷/۱	۱۶	استانداردها
۴/۲۷±۰/۹۴۹	۵/۲	۲۰	۶/۴	۱۰	۴/۴	۱۰	پروانه ثبت اختراعات
۳/۶۶±۱/۲۵۹	۲۲/۹	۸۷	۲۴/۹	۳۹	۲۱/۵	۴۸	گزارش‌های پژوهش
۳/۴۸±۱/۲۶۱	۲۳/۹	۹۱	۱۹/۸	۳۱	۲۶/۹	۶۰	مجموعه مقالات گردهمایی‌ها

نتایج به دست آمده در جدول ۳ نشان می‌دهد که از بین منابع الکترونیکی، پایگاه‌های اطلاعاتی بیشترین میزان نیازهای اطلاعاتی (۹۲/۶ درصد) و لوح‌های فشرده کمترین میزان نیازهای اطلاعاتی (۲۰/۸ درصد) دانشجویان را برآورده می‌سازند. همچنین مقایسه دو گروه نشان می‌دهد که از نظر دانشجویان دانشگاه رازی پایگاه‌های اطلاعاتی (۹۴/۲ درصد) و از نظر دانشجویان دانشگاه آزاد نیز پایگاه‌های اطلاعاتی (۹۰/۴ درصد) بیشترین میزان نیازهای اطلاعاتی را در بین منابع الکترونیکی برآورده می‌سازند. لوح‌های فشرده از نظر دانشجویان دانشگاه رازی (۱۷/۵ درصد) و دانشجویان دانشگاه آزاد (۲۵/۵ درصد) کمترین میزان نیازهای اطلاعاتی را در بین منابع الکترونیکی برآورده می‌سازند و به اندازه کافی پاسخگوی نیازهای اطلاعاتی دانشجویان دانشگاه رازی و آزاد نیستند. همچنین نتایج نشان می‌دهد که از بین منابع چاپی، کتاب‌های چاپی بیشترین میزان نیازهای اطلاعاتی (۴۳/۵ درصد) و پروانه ثبت اختراعات کمترین میزان نیازهای اطلاعاتی (۵/۲ درصد) دانشجویان را برآورده می‌سازند. همچنین مقایسه دو گروه نشان می‌دهد که از نظر دانشجویان دانشگاه رازی کتاب‌های چاپی (۴۰/۸ درصد) و از نظر دانشجویان دانشگاه آزاد نیز کتاب‌های چاپی (۴۷/۲ درصد) بیشترین میزان نیازهای اطلاعاتی را در بین منابع چاپی برآورده می‌سازند. پروانه ثبت اختراعات از نظر دانشجویان دانشگاه رازی (۴/۴ درصد) و استانداردها از نظر دانشجویان دانشگاه آزاد (۵/۱ درصد) کمترین

عوامل مؤثر بر استفاده از منابع الکتریکی و چاپی...

میزان نیازهای اطلاعاتی را در بین منابع چاپی برآورده می‌سازند و به اندازه کافی پاسخگوی نیازهای اطلاعاتی دانشجویان دانشگاه رازی و آزاد نیستند.

سؤال ۴: میزان مهارت دانشجویان در استفاده از منابع الکترونیکی چقدر است؟

جدول ۴. میزان مهارت پاسخ‌دهندگان در استفاده از منابع الکترونیکی

X ²	df	Sig	جمع کل		دانشجویان دانشگاه		دانشجویان دانشگاه		گویه‌ها
			آزاد		رازی		آزاد		
			درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	
۲۳۷/۷۶	۴	۰/۰۰۰	۷۴/۵	۲۸۳	۷۵/۸	۱۱۹	۷۳/۵	۱۶۴	استفاده از اینترنت و امکانات جستجو در آن
۲۶۵/۵۳	۵	۰/۰۰۰	۵۵/۲	۲۱۰	۶۰/۵	۹۵	۵۱/۵	۱۱۵	کتاب‌های الکترونیکی
۱۳۰/۶۰	۴	۰/۰۰۰	۴۳/۷	۱۶۶	۴۴/۶	۷۰	۴۳	۹۶	مجله‌های الکترونیکی
۱۲۶/۲۱	۴	۰/۰۰۰	۵۱/۱	۱۹۴	۵۲/۹	۸۳	۴۹/۷	۱۱۱	پایگاه‌های اطلاعاتی
۱۴۸/۸۴	۴	۰/۰۰۰	۵۸/۹	۲۲۴	۶۴/۹	۱۰۲	۵۴/۷	۱۲۲	وبسایت‌ها
۷۲/۳۱	۴	۰/۰۰۰	۳۸/۹	۱۴۸	۴۲/۶	۶۷	۳۶/۳	۸۱	لوح‌های فشرده

با توجه به یافته‌های جدول ۴، بیشترین مهارت پاسخ‌دهندگان در استفاده از منابع الکترونیکی به ترتیب استفاده از اینترنت و امکانات جستجو در آن (۷۴/۵ درصد)، وبسایت‌ها (۵۸/۹ درصد) و کتاب‌های الکترونیکی (۵۵/۲) است. با توجه به نتایج آزمون خی دو سطح معناداری تمامی موارد از میزان سطح خطای ۰/۰۵ کمتر است، بنابراین می‌توان گفت بین دو گروه در میزان مهارت استفاده از اینترنت و امکانات جستجو در آن، کتاب‌های الکترونیکی، مجله‌های الکترونیکی، پایگاه‌های اطلاعاتی، وبسایت‌ها و لوح‌های فشرده تفاوت معناداری وجود دارد. همچنین میزان مهارت دانشجویان دانشگاه آزاد در استفاده از منابع الکترونیکی از دانشجویان دانشگاه رازی بیشتر است.

سؤال ۵: مهم‌ترین عوامل ترغیب‌کننده مؤثر بر استفاده از منابع الکترونیکی و چاپی توسط دانشجویان کدام‌اند؟

جدول ۵. توزیع و درصد عوامل ترغیب‌کننده مؤثر بر استفاده از منابع الکترونیکی توسط پاسخ‌دهندگان

گویمها	پاسخ‌دهندگان		دانشجویان		دانشجویان آزاد		جمع کل	میانگین و انحراف معیار
	دانشگاه رازی	دانشگاه آزاد	درصد فراوانی	درصد فراوانی	درصد فراوانی	درصد		
دسترسی به اطلاعات در کمترین زمان	۱۹۶	۸۷/۹	۱۴۰	۸۹/۲	۳۳۶	۸۸/۴	۰/۸۸±۰/۳۲۰	
دسترسی ۲۴ ساعته و عدم محدودیت زمانی	۱۷۱	۷۶/۷	۱۲۷	۸۰/۹	۲۹۸	۷۸/۴	۰/۷۸±۰/۴۱۲	
سرعت و دقت بالا در جستجو و بازیابی اطلاعات	۱۳۳	۵۹/۶	۹۶	۶۱/۱	۲۲۹	۶۰/۳	۰/۶۰±۰/۴۹۰	
جدید و روزآمد بودن اطلاعات الکترونیکی	۱۵۴	۶۹/۱	۱۰۴	۶۶/۲	۲۵۸	۶۷/۹	۰/۶۸±۰/۴۶۷	
امکان جستجوی هم‌زمان در چندین پایگاه اطلاعاتی	۱۵۵	۶۹/۵	۱۰۴	۶۶/۲	۲۵۹	۶۸/۲	۰/۶۸±۰/۴۶۶	
سهولت جستجو، دسترسی و استفاده از اطلاعات و مرور مطالب	۱۲۸	۵۷/۴	۹۹	۶۳/۱	۲۲۷	۵۹/۷	۰/۶۰±۰/۴۹۱	
نبود اطلاعات موردنیاز به صورت چاپی	۸۳	۳۷/۲	۵۳	۳۳/۸	۱۳۶	۳۵/۸	۰/۳۶±۰/۴۸۰	
صرفه‌جویی در هزینه و قابلیت تکثیر ارزان و آسان	۱۳۷	۶۱/۴	۸۶	۵۴/۸	۲۲۳	۵۸/۷	۰/۵۹±۰/۴۹۳	
امکان ذخیره اطلاعات موردنیاز بر روی رایانه بدون نیاز به کپی	۱۳۶	۶۱	۷۹	۵۰/۳	۲۱۵	۵۶/۶	۰/۵۷±۰/۴۹۶	
قابلیت چندرسانه‌ای (انیمیشن، صدا، تصویر و غیره)	۹۴	۴۲/۲	۶۴	۴۰/۸	۱۵۸	۴۱/۶	۰/۴۲±۰/۴۹۴	
امکان انتقال، جایجایی و نگهداری آسان	۱۳۳	۵۹/۶	۸۵	۵۴/۱	۲۱۸	۵۷/۴	۰/۵۷±۰/۴۶۶	
بقای بیشتر و ماندگاری طولانی‌تر	۷۶	۳۴/۱	۵۵	۳۵	۱۳۱	۳۴/۵	۰/۶۸±۰/۴۹۵	
اجازه دسترسی و استفاده هم‌زمان تعداد بسیاری از کاربران	۹۵	۴۲/۶	۴۹	۳۱/۲	۱۴۴	۳۷/۹	۰/۳۴±۰/۴۷۶	
کمک به محیط‌زیست	۱۰۵	۴۷/۱	۶۸	۴۳/۳	۱۷۳	۴۵/۵	۰/۴۶±۰/۴۹۹	
امکان دسترسی از راه دور و عدم نیاز به مراجعه به کتابخانه	۱۴۸	۶۶/۴	۹۲	۵۸/۶	۲۴۰	۶۳/۲	۰/۶۳±۰/۴۸۳	
اشتراک منابع اطلاعاتی الکترونیکی وسیع‌تر و آسان‌تر است	۹۶	۴۳	۶۳	۴۰/۱	۱۵۹	۴۱/۸	۰/۴۲±۰/۴۹۴	

عوامل مؤثر بر استفاده از منابع الکترونیکی و چاپی...

نتایج به دست آمده در جدول ۵ نشان می‌دهد که دسترسی به اطلاعات در کمترین زمان (۸۸/۴ درصد)، دسترسی ۲۴ ساعته و عدم محدودیت زمانی (۷۸/۴ درصد) و امکان جستجوی هم‌زمان در چندین پایگاه اطلاعاتی (۶۸/۲ درصد) از مهم‌ترین عوامل ترغیب‌کننده دانشجویان دانشگاه رازی و آزاد در استفاده از منابع الکترونیکی می‌باشند. مقایسه دو گروه نشان می‌دهد که از نظر دانشجویان دانشگاه رازی دسترسی به اطلاعات در کمترین زمان (۸۷/۹ درصد) و از نظر دانشجویان دانشگاه آزاد نیز دسترسی به اطلاعات در کمترین زمان (۸۹/۲ درصد) اصلی‌ترین علت بهره‌گیری و استفاده از منابع الکترونیکی است.

جدول ۶. توزیع فراوانی و میانگین عوامل ترغیب‌کننده مؤثر بر استفاده از منابع چاپی توسط پاسخ‌دهندگان

گویه‌ها	دانشجویان دانشگاه رازی		دانشجویان دانشگاه آزاد		جمع کل	میانگین و انحراف معیار
	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد		
سهولت جستجو و دسترسی به اطلاعات	۷۰	۳۱/۴	۶۲	۳۹/۵	۱۳۲	۰/۳۵±۰/۴۷۷
سرعت دستیابی به اطلاعات	۴۴	۱۹/۷	۲۹	۱۸/۵	۷۳	۰/۱۹±۰/۳۹۴
قابلیت حمل کتاب و مجلات چاپی	۴۹	۲۲	۳۷	۲۳/۶	۸۶	۰/۲۳±۰/۴۱۹
قابلیت تورق یا مرور سریع و آسان متون	۹۳	۴۱/۷	۵۹	۳۷/۶	۱۵۲	۰/۴۰±۰/۴۹۱
امکان استفاده از راهنمایی کتابدار و بازیابی اطلاعات مناسب	۴۰	۱۷/۹	۲۹	۱۸/۵	۶۹	۰/۱۸±۰/۳۸۶
اطلاعات صحیح و معتبر	۱۴۷	۶۵/۹	۸۹	۵۶/۷	۲۳۶	۰/۶۲±۰/۴۸۶
استفاده آسان و عدم نیاز به آموزش خاص	۹۴	۴۲/۲	۶۴	۴۰/۸	۱۵۸	۰/۴۲±۰/۴۹۴
ثبات بیشتر و عدم تغییر در اطلاعات	۵۹	۲۶/۵	۴۱	۲۶/۱	۱۰۰	۰/۲۶±۰/۴۴۱
منابع چاپی						
کیفیت بهتر اطلاعات دریافتی	۶۸	۳۰/۵	۵۳	۳۳/۸	۱۲۱	۰/۳۲±۰/۴۶۶
دقت بیشتر مطالعه متون چاپی	۱۱۵	۵۱/۶	۸۵	۵۴/۱	۲۰۰	۰/۵۳±۰/۵۰۰
آشنایی با شکل مدرک و امکان خط کشیدن و تأکید بر متون	۱۰۴	۴۶/۶	۷۲	۴۵/۹	۱۷۶	۰/۴۶±۰/۴۹۹
علاقه به خواندن متن چاپی	۱۰۸	۴۸/۴	۸۵	۵۴/۱	۱۹۳	۰/۵۱±۰/۵۰۱
عدم نیاز به تجهیزات و فن‌آوری خاص برای استفاده	۵۶	۲۵/۱	۴۴	۲۸	۱۰۰	۰/۲۶±۰/۴۴۱
کم قیمت‌تر و هزینه کمتر	۴۳	۱۹/۳	۳۰	۱۹/۱	۷۳	۰/۱۹±۰/۳۹۴

نتایج به دست آمده در جدول ۶ نشان می‌دهد که اطلاعات صحیح و معتبر (۶۲/۱ درصد)، دقت بیشتر مطالعه متون چاپی (۵۲/۶ درصد) و علاقه به خواندن متن چاپی (۵۰/۸ درصد) از مهم‌ترین عوامل ترغیب‌کننده دانشجویان دانشگاه رازی و آزاد در استفاده از منابع چاپی می‌باشند. مقایسه دو گروه نشان می‌دهد که از نظر دانشجویان دانشگاه رازی اطلاعات صحیح و معتبر (۶۵/۹ درصد) و از نظر دانشجویان دانشگاه آزاد نیز اطلاعات صحیح و معتبر (۵۶/۷ درصد) اصلی‌ترین علت بهره‌گیری و استفاده از منابع چاپی است.

سؤال ۶: مهم‌ترین عوامل بازدارنده مؤثر بر استفاده از منابع الکترونیکی و چاپی توسط دانشجویان کدام‌اند؟

جدول ۷. توزیع فراوانی عوامل بازدارنده مؤثر بر استفاده از منابع الکترونیکی توسط پاسخ‌دهندگان

پاسخ‌دهندگان	دانشجویان دانشگاه رازی	دانشجویان دانشگاه آزاد	جمع کل		میانگین و انحراف معیار
			درصد فراوانی	درصد فراوانی	
بی‌اطلاعی و عدم آگاهی از انواع منابع الکترونیکی موجود	۷۷	۳۴/۵	۵۴	۳۴/۴	۱۳۱
نیاز به تهیه سخت‌افزار و لوازم جانبی دسترسی به اطلاعات	۴۵	۲۰/۲	۳۷	۲۳/۶	۸۲
هزینه بالای دسترسی به اینترنت	۷۰	۳۱/۴	۴۵	۲۸/۷	۱۱۵
کمبود امکانات کامپیوتری و دسترسی نداشتن به اینترنت	۵۶	۲۵/۱	۳۹	۲۴/۸	۹۵
عدم وجود اطلاعات در موضوعات خاص و کمبود منابع مناسب	۳۶	۱۶/۱	۳۷	۲۳/۶	۷۳
عدم اطمینان از صحت و اعتبار اطلاعات الکترونیکی	۱۰۷	۴۸	۷۵	۴۷/۸	۱۸۲
مشکل بودن دسترسی و استفاده از منابع الکترونیکی	۲۸	۱۲/۶	۲۱	۱۳/۴	۵۰
نداشتن دانش و مهارت در جستجو و بازیابی و استفاده از اطلاعات الکترونیکی	۳۹	۱۷/۵	۲۶	۱۶/۶	۶۵

عوامل مؤثر بر استفاده از منابع الکتریکی و جایی...

میانگین و انحراف معیار	جمع کل		دانشجویان دانشگاه آزاد		دانشجویان دانشگاه رازی		پاسخ دهندگان	گویه‌ها
	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی		
۰/۱۲±۰/۳۲۰	۱۱/۶	۴۴	۱۲/۷	۲۰	۱۰/۸	۲۴	کیفیت نمایش بر روی نمایشگر ضعیف است	
۰/۴۳±۰/۴۹۶	۴۳/۲	۱۶۴	۴۰/۱	۶۳	۴۵/۳	۱۰۱	سرعت کم اینترنت و سرعت کم بازیابی صفحات حاوی اطلاعات و قطع شبکه	
۰/۵۹±۰/۴۹۳	۵۸/۹	۲۲۴	۶۱/۸	۹۷	۵۷	۱۲۷	تأثیرات مخرب بر چشم و مغز	
۰/۲۳±۰/۴۲۲	۲۳/۲	۸۸	۲۳/۶	۳۷	۲۲/۹	۵۱	عدم آشنایی با شیوه‌های جستجوی اطلاعات	
۰/۳۵±۰/۴۷۷	۳۴/۷	۱۳۲	۳۵	۵۵	۳۴/۵	۷۷	نبود متن کامل مقالات به صورت الکترونیکی	
۰/۳۷±۰/۴۸۴	۳۷/۱	۱۴۱	۳۷/۶	۵۹	۳۶/۸	۸۲	پرداخت هزینه اشتراک برای دسترسی به برخی از منابع	
۰/۱۴±۰/۳۵۲	۱۴/۵	۵۵	۱۴	۲۲	۱۴/۸	۳۳	عدم مالکیت اطلاعات و جلوگیری از تضييع حقوق مؤلف	
۰/۴۵±۰/۴۹۸	۴۵/۳	۱۷۲	۴۴/۶	۷۰	۴۵/۷	۱۰۲	علاقه نداشتن و عدم تمرکز و خستگی خواندن متن از روی صفحه مانیتور	

نتایج به دست آمده در جدول ۷ نشان می‌دهد که تأثیرات مخرب بر چشم و مغز (۵۸/۹ درصد)، عدم اطمینان از صحت و اعتبار اطلاعات الکترونیکی (۴۷/۹ درصد) و علاقه نداشتن و عدم تمرکز و خستگی خواندن متن از روی صفحه مانیتور (۴۵/۳ درصد) از مهم‌ترین عوامل بازدارنده دانشجویان دانشگاه رازی و آزاد در استفاده از منابع الکترونیکی می‌باشند. مقایسه دو گروه نشان می‌دهد که از نظر دانشجویان دانشگاه رازی تأثیرات مخرب بر چشم و مغز (۵۷ درصد) و از نظر دانشجویان دانشگاه آزاد نیز تأثیرات مخرب بر چشم و مغز (۶۱/۸ درصد) اصلی‌ترین علت عدم بهره‌گیری و استفاده از منابع الکترونیکی است.

جدول ۸ توزیع فراوانی عوامل بازدارنده مؤثر بر استفاده از منابع چاپی توسط پاسخ‌دهندگان

میانگین و انحراف معیار	جمع کل		دانشجویان دانشگاه آزاد		دانشجویان دانشگاه رازی		پاسخ‌دهندگان	گویه‌ها
	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی		
۰/۳۹±۰/۴۸۹	۳۹/۲	۱۴۹	۴۴/۶	۷۰	۳۵/۴	۷۹	ناآگاهی از وجود منابع موردنیاز	
۰/۳۴±۰/۴۷۵	۳۴/۲	۱۳۰	۳۶/۹	۵۸	۳۲/۳	۷۲	کمبود امکانات و تجهیزات لازم مانند دستگاه تکثیر در کتابخانه	
۰/۲۰±۰/۴۰۲	۲۰/۳	۷۷	۲۲/۳	۳۵	۱۸/۸	۴۲	ناآشنایی با سیستم جستجوی کتابخانه	
۰/۲۱±۰/۴۰۶	۲۰/۸	۷۹	۲۴/۲	۳۸	۱۸/۴	۴۱	عدم همکاری و راهنمایی کتابدار	
۰/۵۷±۰/۴۹۶	۵۶/۸	۲۱۶	۵۶/۱	۸۸	۵۷/۴	۱۲۸	دور بودن محل کتابخانه از محل سکونت و نداشتن وقت کافی برای رفتن به کتابخانه	
۰/۶۲±۰/۴۸۶	۶۱/۸	۲۳۵	۶۴/۳	۱۰۱	۶۰/۱	۱۳۴	وقت‌گیر بودن فرایند جستجو و امانت	
۰/۳۹±۰/۴۸۸	۳۸/۷	۱۴۷	۳۸/۲	۶۰	۳۹	۸۷	محلی بودن منابع چاپی به این معنی که در یک زمان تنها یک نفر می‌تواند از منبع چاپی استفاده کند	
۰/۱۸±۰/۳۸۴	۱۷/۹	۶۸	۱۶/۶	۲۶	۱۸/۸	۴۲	شرایط دشوار عضویت در کتابخانه	
۰/۵۷±۰/۴۹۶	۵۷/۱	۲۱۷	۵۸/۶	۹۲	۵۶/۱	۱۲۵	ضعف کتابخانه در تنوع، کمیت و کیفیت منابع	
۰/۴۱±۰/۴۹۲	۴۰/۸	۱۵۵	۴۳/۳	۶۸	۳۹	۸۷	محدودیت زمانی دسترسی و کم بودن ساعت کار کتابخانه	
۰/۵۲±۰/۵۰۰	۵۱/۶	۱۹۶	۵۱	۸۰	۵۲	۱۱۶	روزآمد نبودن منابع و نبود ویرایش‌های جدید منابع	
۰/۳۲±۰/۴۶۵	۳۱/۶	۱۲۰	۳۱/۸	۵۰	۳۱/۴	۷۰	دشواری جستجو و دسترسی به اطلاعات و مشکل در یافتن منابع	

عوامل مؤثر بر استفاده از منابع الکتریکی و چاپی...

میانگین و انحراف معیار	جمع کل		دانشجویان دانشگاه آزاد		دانشجویان دانشگاه رازی		پاسخ دهندگان
	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	
۰/۲۴±۰/۴۲۶	۲۳/۷	۹۰	۲۸	۴۴	۲۰/۶	۴۶	قوانین و مقررات و خط مشی پیچیده کتابخانه‌ها
۰/۵۶±۰/۴۹۷	۵۵/۸	۲۱۲	۵۱/۶	۸۱	۵۸/۷	۱۳۱	دشواری انتقال، جابجایی و نگهداری به دلیل حجم زیاد منابع

نتایج به دست آمده در جدول ۸ نشان می‌دهد که وقت گیر بودن فرایند جستجو و امانت (۶۱/۸ درصد)، ضعف کتابخانه در تنوع، کمیت و کیفیت منابع (۵۷/۱ درصد) و دور بودن محل کتابخانه از محل سکونت و نداشتن وقت کافی برای رفتن به کتابخانه (۵۶/۸ درصد) از مهم‌ترین عوامل بازدارنده دانشجویان دانشگاه رازی و آزاد در استفاده از منابع چاپی می‌باشند. مقایسه دو گروه نشان می‌دهد که از نظر دانشجویان دانشگاه رازی وقت گیر بودن فرایند جستجو و امانت (۶۰/۱ درصد) و از نظر دانشجویان دانشگاه آزاد نیز وقت گیر بودن فرایند جستجو و امانت (۶۴/۳ درصد) اصلی‌ترین علت عدم بهره‌گیری و استفاده از منابع چاپی است.

سؤال ۷: آیا بین میزان استفاده از منابع الکترونیکی و چاپی با توجه به ویژگی‌های جمعیت شناختی (جنسیت، سن، مقطع تحصیلی و سطح درآمد) دانشجویان تفاوت وجود دارد؟

جدول ۹. نتایج آزمون t مستقل بین میانگین میزان استفاده از منابع الکترونیکی و چاپی بر حسب جنسیت

متغیر	گروه	تعداد	میانگین	انحراف معیار	F	سطح معناداری	درجه آزادی	سطح معناداری
میزان استفاده از منابع الکترونیکی و چاپی	زن	۲۴۷	۳/۶۴۱۲	۰/۷۱۶۸	۱/۰۲۳	۰/۳۱۲	۰/۰۱۷	۰/۹۸۶
	مرد	۱۳۳	۳/۶۴۲۶	۰/۷۲۸۴				

با توجه به نتایج جدول ۹، مقادیر به دست آمده به منظور بررسی برابری واریانس‌های دو جامعه مستقل ($F=1/023, Sig=0/986$) نشان می‌دهد که سطح معناداری از خطای ۰/۰۵

بیشتر است، بنابراین از فرض برابری واریانس‌های دو جامعه استفاده می‌گردد. همچنین میانگین میزان استفاده از منابع الکترونیکی و چاپی در بین زنان برابر $3/6412$ با انحراف معیار $0/7168$ و مردان برابر $3/6426$ با انحراف معیار $0/7284$ است. میزان آماره t برابر $0/017$ با درجه آزادی 378 و سطح معناداری $0/986$ است. نتایج به‌دست آمده در رابطه با تفاوت میزان استفاده از منابع الکترونیکی و چاپی در بین دانشجویان دانشگاه رازی و دانشگاه آزاد برحسب جنسیت نشان داد، سطح معناداری از میزان خطای $0/05$ بیشتر بوده، بنابراین فرض برابری میانگین میزان استفاده از منابع الکترونیکی و چاپی در بین زنان و مردان با $0/95$ اطمینان پذیرفته می‌شود و بین گروه‌های پاسخ‌دهنده در خصوص میزان استفاده از منابع الکترونیکی و چاپی تفاوت معناداری وجود ندارد.

جدول ۱۰. نتایج آزمون همگنی واریانس‌ها

آماره لوین	df1	df2	سطح معناداری
۰/۵۷۴	۳	۳۷۶	۰/۶۳۲

با توجه به نتایج آزمون لوین در جدول ۱۰، مقدار سطح معناداری $0/632$ از سطح خطای $0/05$ بیشتر است بنابراین فرض برابری و همگنی واریانس‌ها پذیرفته می‌شود.

جدول ۱۱. نتایج آزمون تحلیل واریانس میزان استفاده از منابع الکترونیکی و چاپی برحسب سن

مجموع مجذورات	درجه آزادی	میانگین مجذورات	F	سطح معناداری
۱/۴۹۰	۳	۰/۴۹۷	۰/۹۵۸	۰/۴۱۳
۱۹۴/۹۵۶	۳۷۶	۰/۵۱۹		
۱۹۶/۴۴۷	۳۷۹			

نتایج به‌دست آمده در جدول ۱۱، در رابطه با تفاوت میزان استفاده از منابع الکترونیکی و چاپی برحسب سن نشان داد سطح معناداری $0/413$ از میزان خطای $0/05$ بیشتر بوده، بنابراین بین میانگین میزان استفاده از منابع الکترونیکی و چاپی برحسب سن تفاوت معناداری وجود ندارد.

عوامل مؤثر بر استفاده از منابع الکتریکی و چاپی...

جدول ۱۲. نتایج آزمون همگنی واریانس ها

آماره لوین	df1	df2	سطح معناداری
۰/۷۵۶	۲	۳۷۷	۰/۴۷۰

با توجه به نتایج آزمون لوین در جدول ۱۲، مقدار سطح معناداری ۰/۴۷۰ از سطح خطای ۰/۰۵ بیشتر است بنابراین فرض برابری و همگنی واریانس ها پذیرفته می شود.

جدول ۱۳. نتایج آزمون تحلیل واریانس میزان استفاده از منابع الکترونیکی و چاپی برحسب مقطع تحصیلی

مجموع مجذورات	درجه آزادی	میانگین مجذورات	F	سطح معناداری
۳/۹۳۶	۲	۱/۹۶۸	۳/۸۵۴	۰/۰۲۲
۱۹۲/۵۱۱	۳۷۷	۰/۵۱۱		
۱۹۶/۴۴۷	۳۷۹			

نتایج به دست آمده در جدول ۱۳، در رابطه با تفاوت میانگین میزان استفاده از منابع الکترونیکی و چاپی برحسب مقطع تحصیلی نشان داد سطح معناداری ۰/۰۲۲ کمتر از سطح خطای ۰/۰۵ است، بنابراین بین میانگین میزان استفاده از منابع الکترونیکی و چاپی در بین مقطع های تحصیلی مختلف تفاوت معناداری وجود دارد.

جدول ۱۴. نتایج آزمون تعقیبی توکی در مقاطع تحصیلی در بین دانشجویان

مقطع تحصیلی (I)	مقطع تحصیلی (J)	تفاوت میانگین ها	سطح معناداری
کارشناسی	کارشناسی ارشد	۰/۱۲۲۸	۰/۲۸۰
کارشناسی	دکتر	۰/۳۵۷۴	۰/۰۲۸
کارشناسی ارشد	کارشناسی	-۰/۱۲۲۸	۰/۲۸۰
کارشناسی ارشد	دکتر	۰/۲۳۴۶	۰/۲۴۳
دکتر	کارشناسی	-۰/۳۵۷۴	۰/۰۲۸
کارشناسی ارشد	کارشناسی ارشد	-۰/۲۳۴۶	۰/۲۴۳

بر اساس جدول ۱۴، نتایج آزمون تعقیبی توکی نیز نشان داد که تنها در مقایسه میانگین میزان استفاده از منابع الکترونیکی و چاپی در بین دو مقطع تحصیلی کارشناسی و دکتر مقدار

سطح معناداری $0/028$ از میزان خطای $0/05$ کمتر است، بنابراین تفاوت میانگین در بین دو مقطع تحصیلی کارشناسی و دکترا معنادار است.

جدول ۱۵. نتایج آزمون همگنی واریانس‌ها

آماره لوین	df1	df2	سطح معناداری
$0/505$	۴	۳۷۵	$0/732$

با توجه به نتایج آزمون لوین در جدول ۱۵، مقدار سطح معناداری $0/732$ از سطح خطای $0/05$ بیشتر است بنابراین فرض برابری و همگنی واریانس‌ها پذیرفته می‌شود.

جدول ۱۶. نتایج آزمون تحلیل واریانس میزان استفاده از منابع الکترونیکی و چاپی برحسب سطح درآمد

مجموع مجدورات	درجه آزادی	میانگین مجدورات	F	سطح معناداری
۱/۷۲۶	۴	$0/431$	$0/831$	$0/506$
۱۹۴/۷۲۱	۳۷۵	$0/519$		
۱۹۶/۴۴۷	۳۷۹			

در جدول ۱۶، نتایج به دست آمده در رابطه با تفاوت میانگین میزان استفاده از منابع الکترونیکی و چاپی برحسب سطح درآمد نشان داد سطح معناداری $0/506$ بیشتر از سطح خطای $0/05$ است، بنابراین بین میانگین میزان استفاده از منابع الکترونیکی و چاپی در بین سطوح مختلف درآمدی مختلف تفاوت معناداری وجود ندارد؛ بنابراین می‌توان گفت بر اساس یافته‌ها، تفاوت مشاهده شده بین میانگین میزان استفاده از منابع الکترونیکی و چاپی از دیدگاه دانشجویان زن و مرد معنادار نیست، همچنین تفاوت مشاهده شده بین میانگین میزان استفاده از منابع الکترونیکی و چاپی در بین گروه‌های سنی مختلف دانشجویان و میزان درآمد نیز معنادار نیست. زیرا مقدار سطح معناداری آزمون بزرگ‌تر از $0/05$ است. یعنی بین میانگین میزان استفاده از منابع الکترونیکی و چاپی از دیدگاه دانشجویان دانشگاه رازی و آزاد مبتنی بر عوامل جمعیت‌شناختی جنسیت، سن و سطح درآمد تفاوت معناداری وجود ندارد و تنها در بین میانگین میزان استفاده از منابع الکترونیکی و چاپی از دیدگاه دانشجویان دانشگاه

عوامل مؤثر بر استفاده از منابع الکتریکی و چایی...

رازی و آزاد در مقاطع تحصیلی مختلف تفاوت معناداری وجود دارد که تفاوت بین دو مقطع تحصیلی کارشناسی و دکتری است.

سؤال ۸: آیا بین میزان استفاده از منابع الکتریکی و چایی در بین دانشجویان دانشگاه رازی و دانشگاه آزاد اسلامی کرمانشاه تفاوت معناداری وجود دارد؟

جدول ۱۷. نتایج آزمون t مستقل بین میانگین میزان استفاده از منابع الکتریکی و چایی در بین دانشجویان دانشگاه رازی و دانشگاه آزاد

متغیر	گروه پاسخ دهنده	تعداد	میانگین	انحراف معیار	F	سطح معناداری	T	درجه آزادی	سطح معناداری
میزان استفاده از منابع الکتریکی و چایی	دانشجویان دانشگاه رازی	۲۲۳	۳/۶۴۱۹	۰/۷۰۰	۰/۷۰۱	۰/۴۰۳	۰/۰۰۸	۳۷۸	۰/۹۹۴
	دانشجویان دانشگاه آزاد	۱۵۷	۳/۶۴۱۴	۰/۷۴۸					

با توجه به نتایج جدول ۱۷، مقادیر به دست آمده به منظور بررسی برابری واریانس‌های دو جامعه مستقل ($F=0.701, Sig=0.403$) نشان می‌دهد که سطح معناداری از خطای ۰/۰۵ کمتر است، بنابراین از فرض برابری واریانس‌های دو جامعه استفاده می‌گردد. همچنین میانگین میزان استفاده از منابع الکتریکی و چایی در بین دانشجویان دانشگاه رازی برابر ۳/۶۴۱۹ با انحراف معیار ۰/۷۰۰ و دانشجویان دانشگاه آزاد برابر ۳/۶۴۱۴ با انحراف معیار ۰/۷۴۸ است. میزان آماره t برابر ۰/۰۰۸ با درجه آزادی ۳۷۸ و سطح معناداری ۰/۹۹۴ است. چون میزان سطح معناداری از میزان خطای ۰/۰۵ بیشتر است لذا فرض برابری میانگین میزان استفاده از منابع الکتریکی و چایی در بین دانشجویان دانشگاه رازی و دانشگاه آزاد با ۰/۹۵ اطمینان پذیرفته می‌شود و بین گروه‌های پاسخ‌دهنده در خصوص میزان استفاده از منابع الکتریکی و چایی تفاوت معناداری وجود ندارد.

بحث و نتیجه‌گیری

نتایج سؤال اول پژوهش نشان می‌دهد بیشتر دانشجویان، منابع الکترونیکی را به منابع چاپی ترجیح می‌دهند و استفاده از قالب الکترونیکی برای آن‌ها در اولویت است. نتایج پژوهش بیگدلی و همکاران (۱۳۹۳) در این مورد با پژوهش حاضر همسو است. نتایج پژوهش‌های کوکبی و کریمی‌زاده (۱۳۹۰) و توسون (۲۰۱۴) با نتایج پژوهش حاضر همخوانی ندارد، یافته‌های این پژوهش‌ها نشان دادند که پاسخ‌دهندگان منابع چاپی را به منابع الکترونیکی ترجیح می‌دهند. از نظر آن‌ها دلیل ارجحیت استفاده از کتاب‌های چاپی بر الکترونیکی، محافظت از سلامت چشم و درک بهتر متون چاپی، بود. در تبیین نتایج این سؤال می‌توان گفت ممکن است به دلیل مزایایی که منابع الکترونیکی نسبت به منابع چاپی دارند، دانشجویان استفاده از منابع الکترونیکی را بر منابع چاپی ترجیح می‌دهند. امروزه دسترسی سریع به اطلاعات برای همه در اولویت است. از جمله مزایای منابع الکترونیکی نیز دسترسی سریع و آسان و عدم محدودیت زمانی استفاده است.

نتایج سؤال دوم نشان می‌دهد که از بین منابع الکترونیکی، پایگاه‌های اطلاعاتی بیشترین و لوح‌های فشرده کمترین و از بین منابع چاپی، گزارش‌های پژوهش بیشترین و روزنامه‌ها کمترین میزان استفاده را داشتند. به‌طور کلی، میزان استفاده دانشجویان هر دو دانشگاه از منابع الکترونیکی در حد خیلی زیاد و منابع چاپی در حد متوسط است. نتایج این پژوهش با نتایج پژوهش‌های غفاری و نجفی (۱۳۹۲) و بیگدلی و همکاران (۱۳۹۳) همسو است. بیگدلی و همکاران (۱۳۹۳) اطلاعات روزآمد را دلیل اصلی استفاده بیشتر از مجلات الکترونیکی می‌دانند. به علت رشد روزافزون فن‌آوری و در نتیجه افزایش منابع الکترونیکی و تنوع آن، دانشجویان برای رفع نیازهای اطلاعاتی خود بیشتر از منابع الکترونیکی استفاده می‌کنند. دسترسی سریع و آسان و بدون محدودیت زمانی و روزآمدی، از دلایل اصلی استفاده بیشتر از منابع الکترونیکی نسبت به منابع چاپی است. پایگاه‌های اطلاعاتی به دلیل داشتن منابع معتبر و جدید و متنوع به میزان زیادی مورد استفاده قرار می‌گیرد. در رابطه با منابع چاپی نیز دوری از کتابخانه و وقت‌گیر بودن جستجو و یافتن منابع چاپی، همچنین کمبود منابع مناسب و

روزآمد، می‌تواند دلیل استفاده کمتر از منابع چاپی باشد. در بین منابع چاپی مجموع مقالات و گزارش‌های پژوهش به دلیل تنوع و روزآمدی اطلاعات نسبت به سایر منابع چاپی بیشتر مورد استفاده قرار می‌گیرند.

نتایج سؤال سوم نشان می‌دهد که از بین منابع الکترونیکی، پایگاه‌های اطلاعاتی بیشترین و لوح‌های فشرده کمترین و از بین منابع چاپی، کتاب‌های چاپی بیشترین و پروانه ثبت اختراعات کمترین میزان نیازهای اطلاعاتی را برآورده می‌سازند. به‌طور کلی، میزان برآورده شدن نیازهای اطلاعاتی دانشجویان هر دو دانشگاه توسط منابع الکترونیکی در حد زیاد و منابع چاپی در حد متوسط است. نتایج این پژوهش با نتایج پژوهش‌های غفاری و نجفی (۱۳۹۲) و بیگدلی و همکاران (۱۳۹۳) همسو است. می‌توان دلیل عمده اینکه منابع الکترونیکی در حد زیادی نیازهای اطلاعاتی دانشجویان را پاسخ می‌دهد، تنوع، روزآمدی و دسترسی آسان به آن‌ها اشاره کرد. پایگاه‌های اطلاعاتی شامل اطلاعات متنوع و روزآمد هستند به همین دلیل نسبت به سایر منابع به میزان بیشتری قادر به برآورده ساختن نیازهای اطلاعاتی دانشجویان می‌باشند. این می‌تواند نشان‌دهنده وضعیت مطلوب اشتراک پایگاه‌های اطلاعاتی و دسترسی به آن‌ها باشد. منابع چاپی به دلیل روزآمدی کندتر و همچنین محدودیت زمان دسترسی و کمبود منابع و تنوع نداشتن آن به میزان کمتری قادر به پاسخ‌گویی به نیازهای دانشجویان است. در بین منابع چاپی کتاب‌ها با برخورداری از اطلاعات صحیح، معتبر و جامع نسبت به منابع دیگر به میزان بیشتری پاسخگوی نیازهای اطلاعاتی دانشجویان هستند.

با توجه به یافته‌های سؤال چهارم بیشترین مهارت دانشجویان در استفاده از منابع الکترونیکی مربوط به استفاده از اینترنت و امکانات جستجو در آن و وب‌سایت‌ها است. نتایج پژوهش لاکی (۲۰۱۶) نشان داد که بیشتر دانشجویان مهارت لازم برای استفاده از منابع الکترونیکی را دارند. امروزه با توجه به رشد تکنولوژی و کاربرد گسترده آن در تمام ابعاد زندگی و سهولت دسترسی به کامپیوتر و اینترنت، اکثر افراد مهارت پایه جهت استفاده از آن را دارند. دانشجویان جهت دسترسی به اطلاعات موردنیاز خود به میزان بیشتری با کامپیوتر و اینترنت سروکار دارند. استفاده فراوان آن‌ها از اینترنت و وب‌سایت‌ها باعث شده

از مهارت لازم جهت استفاده از آن‌ها برخوردار شوند. در مقابل جستجو در مجلات الکترونیکی و پایگاه‌های اطلاعاتی مستلزم آشنایی با اصول جستجوی خاصی است که شاید تمامی دانشجویان با آن آشنایی نداشته باشند. هر پایگاه اطلاعاتی قوانین و استراتژی‌های ویژه‌ای برای جستجو دارد و ابزار و امکانات جستجو در آن‌ها متفاوت است. در نتیجه استفاده از آن‌ها نسبت به وبسایت‌ها دشوارتر است.

در رابطه با سؤال پنجم دسترسی به اطلاعات در کمترین زمان، دسترسی ۲۴ ساعته و عدم محدودیت زمانی و امکان جستجوی هم‌زمان در چندین پایگاه اطلاعاتی از مهم‌ترین عوامل ترغیب‌کننده دانشجویان هر دو دانشگاه در استفاده از منابع الکترونیکی می‌باشند. همچنین اطلاعات صحیح و معتبر، دقت بیشتر مطالعه متون چاپی و علاقه به خواندن متن چاپی از مهم‌ترین عوامل ترغیب‌کننده دانشجویان هر دو دانشگاه در استفاده از منابع چاپی می‌باشند. کوماگلو و همکاران (۲۰۱۳) دسترس‌پذیری کتاب الکترونیکی را مزیت اصلی آن می‌دانند. امروزه دسترسی سریع و آسان به اطلاعات برای همه در اولویت است. منابع الکترونیکی با برخوردار بودن از این ویژگی طرفداران زیادی یافته است. برای دانشجویان که نیاز به اطلاعات متنوع و فراوان در زمان کوتاهی دارند، امکان جستجوی هم‌زمان در پایگاه‌های اطلاعاتی مختلف یک مزیت مهم محسوب می‌شود. منابع چاپی نیز به دلیل پیروی از استانداردها و قواعد خاص، از اطلاعات صحیح و معتبری برخوردارند که برای دانشجویان بسیار اهمیت دارد. مطالعه از روی کاغذ آسان‌تر و دقیق‌تر از مطالعه از روی صفحه مانیتور است و این دلیل علاقه دانشجویان و ترغیب آن‌ها به استفاده از منابع چاپی است.

در رابطه با سؤال ششم تأثیرات مخرب بر چشم و مغز، عدم اطمینان از صحت و اعتبار اطلاعات الکترونیکی و علاقه نداشتن و عدم تمرکز و خستگی خواندن متن از روی صفحه مانیتور از مهم‌ترین عوامل بازدارنده دانشجویان در استفاده از منابع الکترونیکی می‌باشند. همچنین وقت‌گیر بودن فرایند جستجو و امانت، ضعف کتابخانه در تنوع، کمیت و کیفیت منابع و دور بودن محل کتابخانه از محل سکونت و نداشتن وقت کافی برای رفتن به کتابخانه از مهم‌ترین عوامل بازدارنده دانشجویان در استفاده از منابع چاپی می‌باشند. بیگدلی و همکاران (۱۳۹۳) مهم‌ترین عوامل بازدارنده در استفاده از مجلات الکترونیکی را ناآگاهی

از وجود مجلات و نبود مجلات در رشته مربوط بیان کرد؛ و مهم‌ترین عامل بازدارنده در استفاده از مجلات چاپی را عدم دسترسی آسان یا ناآگاهی از وجود مجله می‌داند. جوشی و تریودی (۲۰۰۹) عدم استفاده بهینه از مجلات الکترونیکی، فقدان مهارت‌های رایانه‌ای، نقص‌های فنی مانند سرعت دانلود پایین، کندی اتصال و فشار فیزیکی به چشم‌ها را به‌عنوان دلایل عدم استفاده از مجلات الکترونیکی عنوان کرده‌اند. در پژوهش حاضر اکثر دانشجویان بر این باورند که مطالعه از روی صفحه مانیتور، برای چشم و مغز مضر است و در زمان کوتاهی باعث خستگی می‌شود، به همین دلیل علاقه‌ای به مطالعه منابع الکترونیکی ندارند. همچنین منابع الکترونیکی به دلیل اینکه از استانداردها و قوانین خاصی پیروی نمی‌کنند و کنترل و نظارتی بر روی آن‌ها وجود ندارد، نسبت به منابع چاپی از اعتبار کمتری برخوردار است. در مورد منابع چاپی نیز به دلیل اینکه استفاده از منابع چاپی مستلزم رفتن به کتابخانه است که نیاز به زمان دارد و اکثر دانشجویان وقت کافی برای رفتن به کتابخانه ندارند، استفاده از منابع چاپی محدود می‌شود. اکثر دانشجویان آشنایی کافی با سیستم جستجوی کتابخانه ندارند و این باعث می‌شود فرایند جستجو و بازیابی اطلاعات زمان زیادی از آن‌ها بگیرد. روزآمدسازی منابع چاپی کندتر است و همچنین کتابخانه به دلیل محدودیت مکان، امکان فراهم‌آوری تمامی منابع در رشته‌های مختلف را ندارد و این باعث می‌شود مجموعه کتابخانه از نظر تنوع و روزآمدی ضعیف باشد و استفاده دانشجویان از آن محدود گردد.

در رابطه با سؤال هفتم، نتایج نشان داد بین میزان استفاده از منابع الکترونیکی و چاپی از دیدگاه دانشجویان دانشگاه رازی و آزاد مبتنی بر عوامل جمعیت‌شناختی جنسیت، سن و سطح درآمد تفاوت وجود ندارد. تنها در بین میزان استفاده از منابع الکترونیکی و چاپی در مقاطع تحصیلی مختلف تفاوت وجود دارد. این تفاوت در دو مقطع کارشناسی و دکترا است. نتایج پژوهش توسون (۲۰۱۴) نشان داد که دانش‌آموزان پسر بیشتر از دانش‌آموزان دختر از کتاب‌های الکترونیکی استفاده می‌کنند. نتایج این پژوهش با نتایج پژوهش حاضر مطابقت ندارد. می‌توان دلیل وجود تفاوت در استفاده از منابع الکترونیکی و چاپی در مقاطع تحصیلی مختلف را سطح مهارت و سواد اطلاعاتی و کامپیوتری دانشجویان دانست. دانشجویان کارشناسی ارشد و دکترا نسبت به دانشجویان مقطع کارشناسی شناخت بیشتری نسبت به منابع

الکترونیکی دارند و همچنین توانایی آن‌ها در استفاده از این منابع بیشتر است. به دلیل انجام پژوهش‌های بیشتر و نیاز به دسترسی آسان و بدون محدودیت زمانی به اطلاعات روزآمد در سطح دکترا، دانشجویان، منابع الکترونیکی را بیشتر مورد استفاده قرار می‌دهند.

در رابطه با سؤال هشتم، یافته‌ها نشان می‌دهد بین دو دانشگاه در خصوص میزان استفاده از منابع الکترونیکی و چاپی تفاوت معناداری وجود ندارد. نبود تفاوت در استفاده از منابع الکترونیکی و چاپی در بین دو دانشگاه می‌تواند نشان‌دهنده شباهت رفتار اطلاع‌یابی دانشجویان باشد، دانشجویان هر دو دانشگاه برای رفع نیازهای اطلاعاتی خود رفتار مشابهی دارند و از منابع مشخصی استفاده می‌کنند. همچنین دلیل این امر را می‌توان شباهت مجموعه منابع کتابخانه‌های هر دو دانشگاه دانست. به این معنی که هر دو دانشگاه خط‌مشی مشابهی در فراهم‌آوری و مجموعه‌سازی کتابخانه‌هایشان دارند.

با توجه به نتایج پژوهش پیشنهاد می‌شود که:

۱. با توجه به استفاده فراوان دانشجویان از منابع الکترونیکی، پیشنهاد می‌شود در دانشگاه‌ها بخشی با عنوان بخش اطلاع‌رسانی الکترونیکی با حضور افراد متخصص در زمینه جستجو و بازیابی اطلاعات جهت راهنمایی دانشجویان و پاسخگویی به سؤالات آن‌ها در استفاده از منابع الکترونیکی ایجاد شود.

۲. جهت بهبود وضعیت دسترسی و استفاده از منابع الکترونیکی که موجب پایین آمدن هزینه‌های منابع چاپی می‌گردد، افزایش تجهیزات سخت‌افزاری و نرم‌افزاری و رفع مشکلات مربوط به آن‌ها، همچنین استفاده از خطوط پرسرعت اینترنت پیشنهاد می‌شود.

۳. با توجه به میزان استفاده بالای دانشجویان از پایگاه‌های اطلاعاتی، اختصاص بودجه بیشتر جهت تهیه و اشتراک پایگاه‌های اطلاعاتی معتبر تمامی رشته‌ها با قابلیت دسترسی به مقالات تمام‌متن و با در نظر گرفتن اعتبار، پوشش موضوعی، روزآمد بودن، هزینه و سهولت استفاده برای دانشجویان پیشنهاد می‌شود.

۴. جهت تقویت مجموعه منابع چاپی کتابخانه و امکان دسترسی به منابع بیشتر و متنوع‌تر، راه‌اندازی سیستم امانت بین کتابخانه‌ای پیشنهاد می‌شود که به بهره‌گیری بیشتر از منابع چاپی کمک می‌کند.

۵. به منظور آشنایی هرچه بیشتر دانشجویان با جستجو و امانت کتاب، همچنین مهارت جستجو در اینترنت و پایگاه‌های اطلاعاتی دوره‌های آموزشی از سوی متخصصان در این زمینه برگزار شود تا سطح مهارت جستجوی دانشجویان بالا رود و با صرف کمترین زمان بتوانند منابع مورد نیاز خود را بیابند.

منابع

- بیگدلی، زاهد، عبدالله‌زاده، آزاده و معرف‌زاده، عبدالحمید. (۱۳۹۳). مقایسه میزان استفاده اعضای هیئت علمی و دانشجویان تحصیلات تکمیلی دانشکده علوم دانشگاه شیراز از مجلات الکترونیکی و مجلات چاپی مشترک. فصلنامه علمی پژوهشی پژوهشگاه علوم و فن‌آوری اطلاعات ایران، ۲۹ (۳)، ۷۱۱-۷۳۶.
- جانسون، پگی. (۲۰۰۹). مبانی مجموعه‌سازی و مدیریت مجموعه. ترجمه محسن شمس اژه‌ای و منصور کوهی رستمی. (۱۳۸۹). تهران: چاپار.
- رهنما فرد، اصغر. (۱۳۸۵). کاربرد فن‌آوری اطلاعات در کتابخانه‌های عمومی - مطالعه موردی: کتابخانه‌های عمومی ایران. کتاب ماه، ۹۷ و ۹، ۴۲-۵۷.
- سینق، اس. پی. (۲۰۰۴). مدیریت مجموعه در محیط الکترونیکی. ترجمه زهرا بتولی. (۱۳۸۴). مجله الکترونیکی پژوهشگاه اطلاعات و مدارک علمی ایران، ۵ (۱).
- غفاری، سعید و نجفی، مهتاب. (۱۳۹۲). بررسی میزان استفاده دانشجویان تحصیلات تکمیلی دانشگاه آزاد اسلامی واحد قزوین از مجلات چاپی فارسی در مقایسه با مجلات الکترونیکی. فصلنامه دانش‌شناسی (علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی و فن‌آوری اطلاعات)، ۶ (۲۱)، ۷۷-۹۴.
- فهمی‌فر، سپیده و غائبی، امیر. (۱۳۸۷). کتاب‌های الکترونیکی از دیدگاه متخصصان اطلاع‌رسانی شاغل در کتابخانه‌های مرکزی دانشگاه‌های شهر تهران. علوم و فن‌آوری اطلاعات، ۲۴ (۱)، ۷۹-۱۱۵.

- قربانی فر، اعظم و مجیدی، موسی. (۱۳۹۲). بررسی میزان استفاده قضات شهر تهران از منابع چاپی و الکترونیکی کتابخانه‌های قوه قضائیه. فصلنامه دانش‌شناسی (علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی و فناوری اطلاعات)، ۶ (۲۳)، ۶۱-۷۰.
- کوکبی، مرتضی و کرمی‌زاده، الهام. (۱۳۹۰). بررسی میزان گرایش، دسترسی و استفاده دانش‌آموزان دبیرستان‌های شهر شیراز از منابع چاپی و الکترونیکی. مجله مطالعات کتابداری و علم اطلاعات دانشگاه شهید چمران اهواز، ۳ (۶)، ۱-۳۰.
- محمودی، مائده، شعبانی، احمد، رجایی پور، سعید و سلیمانی، ناهید. (۱۳۹۳). بررسی میزان و نحوه به کارگیری کتاب‌های الکترونیکی در فعالیت‌های آموزشی و پژوهشی اعضای هیأت علمی دانشگاه‌های دولتی اصفهان. فصلنامه مدیریت اطلاعات و دانش‌شناسی، ۱ (۳)، ۱۳-۲۵.
- نوروزی، فرج‌الله. (۱۳۹۲). شناسایی و بررسی عوامل مؤثر بر نوع و میزان استفاده از منابع الکترونیکی از نگاه دانشجویان تحصیلات تکمیلی دانشگاه علوم پزشکی جندی‌شاپور اهواز. پایان‌نامه کارشناسی ارشد رشته علم اطلاعات و دانش‌شناسی. دانشگاه شهید چمران اهواز، دانشکده علوم تربیتی و روان‌شناسی.
- وایت، اندرو کارل و کمال، اریک جیوا. (۲۰۰۶). سنجش منابع و نظام‌های الکترونیکی برای متخصصان کتابداری و اطلاع‌رسانی: چگونه از داده‌ها برای مدیریت و ارزیابی مجموعه منابع الکترونیکی استفاده نماییم. ترجمه رضا رجبعلی بگلو و علی اکبر خاصه (۱۳۸۸). تهران: چاپار، انجمن کتابداری و اطلاع‌رسانی ایران.

References

- Agboola, I. O. (2010). Use of print and electronic resources by agricultural science students in Nigerian universities. *Library & Information Science Research*, 32 (2010), 62-65.
- Akpojotor, L. O. (2016). Awareness and Usage of Electronic Information Resources among Postgraduate Students of Library and Information Science in Southern Nigeria. *Library Philosophy and Practice (e-journal)*, 1408, 5-9.

- Cumaoglu, G., Sacici, E., & Torun, K. (2013). E-Book versus Printed Materials: Preferences of University Students. *Contemporary Educational Technology*, 4 (2), 121-135.
- Lin, X. (2002). Books of the Future. Digital Libraries. Retrieved 29 January, 2009, from: <http://www.tk421.net/essays/ebooks.pdf>.
- Mincic-Obradovic, K. (2011). E-books in Academic Libraries. Oxford, United Kingdom: Chandos.
- Mohseni, H. (2006). Electronic publishing. In: Ebrahim Afshar (Ed), *Library & Information Encyclopedia*, Vol. 2, 1792-1793. Tehran: Islamic Republic National Library.
- Singh, S. P. (2004). Collection management in the electronic environment. *The bottom line: managing library finances*, 2 (2004), 55-60.
- Tosun, N. (2014). A Study on Reading Printed Books or E-books: Reasons for Student-Teachers Preferences. *TOJET: The Turkish Online Journal of Educational Technology*, 13 (1), 21-28.
- Trivedi, M., & A. Joshi (2009). Usage of electronic journals (e_journals) versus print journals by health care professionals in HM patel center for medical care and education (HMPCME). *Journal of Health Information in Developing Countries*, 3 (1), 13-16.